

področja lengyelske kulturne skupine, ampak samo njen vpliv. Odprt problem je tudi z najdišči Hrvatske in zahodnjega dela Slavonije, ta bi morala kot kronološko istočasna z našimi najdišči biti bolj sorodna z našimi najdišči in lengyelskimi, kar pa niso. Danes se ne dajo strogo opredeliti nobeni od teh dveh skupin. Izvor naše skupine leži v neolitskih podonavskih kulturah kot daljna razvojna stopnja, a do sedaj je še neznana osnovna komponenta. Poleg tega bi bili velikega pomena tudi starejši danes še neznani domači elementi. Avtor predlaga, da bi imenovali našo kulturno skupino kljub razlikam kot alpski facies lengyelske kulturne skupine. Nekoč je predlagal tudi naziv »slovenska kulturna skupina«. Kronološko je avtor opredelil najdišče na Drulovki in kulturno skupino v katero ta spada, z ozirom na analogije vzete iz Ig I in delno Ig II ter slavenske kulture, v prehodni čas med neolitikom in bronasto dobo, kar bi predstavljalo spodnjo mejo, do katere bi segala naša kulturna skupina. S prihodom nosilcev kulture ljubljanskega barja pa bi naša kulturna skupina polagoma prenehala. Gornja meja bi ležala nekje pri kraju neolitika, nekako istočasno z lengyelsko kulturo. Vendar gornje meje ni mogoče natančneje diferencirati.

Po današnjem videzu so ležale naselbine na teže dostopnih mestih. Za kakršne koli detajlnejše sklepe nudijo naša najdišča zaenkrat premalo podatkov. Grobovi so razen par grobov iz Ajdovske jame neznani. Za sklepe o ekonomiki so tudi skopi podatki, verjetno pa tudi ta kulturna skupina ne bo izstopala iz osnovne tvorstne koncepcije: najbrže sta lov in ribolov dominirala pred primitivnim poljedelstvom.

Tatjana Bregant

Stane Gabrovec: Najstarejša zgodovina Dolenjske (Vodnik po arheoloških zbirkah muzejev v Novem mestu, Brežicah in Metliki), Novo mesto 1956, 69 str., francoski povzetek, 2 zemljevida arheoloških najdišč ter več fotografij in risb.

Svoje delo je avtor razdelil na 6 poglavij. In sicer v prvem »Prazgodovina Dolenjske in Posavja« obravnava celoten pregled predzgodovine teh dveh področij do vdora Rimljanov. V začetku se ukvarja s problemom kronologije na splošno, potem pa prehaja v kronološko razporejanje vseh važnejših najdb iz obeh področij. Tako obravnava za neolitični čas Ajdovsko jama in Pijavško jama pri Krškem, ki obe pripadata slavonsko-sremski kulturi in sta to najzahtodnejši točki. Istočasno s kulturo Ljubljanskega barja bi živela še Pijavška jama in Šentjernej na Dolenjskem. Kmalu po letu 1200 pred n. e. spadajo depojske najdbe iz Čremošnjic, Jurke vasi in posamične najdbe iz Drnovega, Mihovega, Vinjega vrha, Višnje gore itd. Po tem času prihajajo na to področje Iliri. Protoilirsko prebivalstvo imamo v Dobovi, ki je kulturno povezano v ruško-dobovski skupini in predstavlja panonsko komponento. Na Dolenjskem pa imamo istočasni Ostrožnik pri Mokronogu in najstarejši del Slepška, ki predstavljata balkansko komponento. Prva komponenta se nekako zgubi, druga pa se nadaljuje v zrelo železno dobo. Ta razvoj nam prinese v letih okoli 600 p. n. e. svetočo dobo v zgodovini Ilirov. Dolenjska v tej dobi najbolj napreduje zahvaljujoč bogastvu na železni rudi, kar se odraža v bogastvu najdb, ki v tem času izvirajo pretežno iz grobov, naselbine pa so le slabo raziskane. To se čuti tudi v razmerju do posavskih najdišč Libne, Malenc in Rovišča, pri katerih se zdi, da predstavljajo le neko razlivanje bogastva iz Dolenjske (Magdalenska gora, Stična, Mokronog, celotna dolina Krke, Novo mesto, Šmarjeta itd.). Po letu 300 zabeležimo direkten vdor Keltov na naše ozemlje. Odras njihove kulture zasledimo v izrazito ilirskem področju, ki živi še dalje. V tem času pa imamo poleg starih že čisto latenska področja Mihovo, Roje pri Moravčah in Neviodunum — Drnovo. Sedaj postajajo politično pomembne tudi plemenske tvorbe Noričanov, Latobikov, Tauriskov, Japodov, Karnov in Histrov. To stanje traja do vdora Rimljanov.

V drugem poglavju »Dolenjska in Posavje pod Rimljani« avtor zajema čas rimske okupacije, na koncu pa priključuje slovansko naselitev in čas do 11. stol. Po bojih z Japodi in po mirni politiki Noričanov za svoj obstoj se šele Avgustu posreči dokončno zavzeti naše kraje, ko je ta leta 46 n. e. anektiral Regnum Noricum in takoj izločil Dolenjsko z Emono in ju priključil

Panoniji. Japodi so bili premagani leta 35 p. n. e. Leta 100 razdelijo Rimljani provinco Panonijo v Pannonio Superior kamor spada tudi Dolenjska kot mestno okrožje mesta Nevioudunuma in Pannonio Inferior s središčem v Slavoniji. Ob koncu 2. stol. je priključen del ozemlja z Emono Italiji vse nekako do Višnje gore. Po tem času ni bilo misliti več na kakšno politično samostojnost. Leta 212 so dobili vsi svobodni državljani v imperiju rimsko državljanstvo in to jim je dajalo možnost do najvišje vojaške kariere, celo cesarske. Po celotni upravi je Rim prinesel čisto moderne poteze, ki so bile se ve prirojene v korist Rima. Stari rudniki na Dolenjskem zamrejo, izkoriščanje železa se osredotoči na večje obrate s suženjsko silo, domače prebivalstvo pa se zateče k živinoreji in poljedelstvu. Nekaj je bilo vseeno pozitivnih pridobitev, to so bili predvsem ustavna ureditev, uspostavitve denarnega sistema, sredstva za kulturno življenje, dobre ceste in precejšen porast pismenosti prebivalstva. Deželo so Rimljani prepredli s številnimi cestami in postojankami. Poleg Emone in Nevioudunuma so še Acervo, Praetorium Latobicorum itd. V 3. stol. začne vpadati moč Rima. Temu so pripravili pot vdori Markomanov, Kvadov in Germanov že poprej. Vzrok propadu so bila razna krhanja na vzhodni meji. Mnogo pa so pripomogli slabi vladarji. Dioklecian in Konstantin tega nista mogla več za dalj časa rešiti. Iz tega časa imamo dolgo obrambno zidovje od Verda preko Ljubljanskega vrha in zaporno kraško zidovje od Soče do Reke. Na našem področju pa so postavili v tem času gradišče pri Velikih Malencih. Naše ozemlje nam je dalo malo iz časa preseljevanja narodov. Tu bi bili dve longobardski pasni sponi v obliki črke S in ledvičaste pasne sponse z Gorjancev. Naselitev Slovencev (7. stol.) bi izpričali uhani, ki so bili najdeni v Šmarjeti. Dalje so Sela pri Dobovi, ki spadajo v razvojno predstopnjo belobrdске kulture. Od 9. do 11. stol. poznamo le najdbe iz Črnomlja, iz Roj in Sv. Križa nad Moravčami. Najdišče Roje bo pripadalo po vsej verjetnosti v čas pred kôtlasko kulturo, drugo Sv. Križ pa že v zrelo kôtlasko kulturo. Temu poglavju je pridružen še seznam literature, ki jo je avtor uporabljal.

V naslednjih dveh poglavjih »Vodnik po Dolenjskem muzeju« in »Vodnik po Posavskem muzeju« pa S. Gabrovec podaja pregled vsega arheološkega gradiva kakor je razporejeno po sobah in vitrinah obeh muzejev — v Novem mestu in v Brežicah. Istemu namenu služi tudi zadnje šesto poglavje »Vodnik po Belokranjskem muzeju« v Metliki.

V petem poglavju »Bela krajina do naselitve Slovencev« avtor obravnava to področje skozi vso predzgodovino in čas rimske okupacije. Odmaknjenost te pokrajine je oblikovala svojstvenost te dežele. V Jami treh bratov ob Kolpi so najdeni sledovi jamskega medveda, ki bodo najbrže izpričali paleolitske ostanke. Čisti neolitik ni izpričan, imamo pa ostanke poznejše slavonske kulture v Vinomeru. Tudi v Beli krajini pričajo o nemirnem času depojske najdbe iz Pustega Gradca pri Črnomlju in iz Črnomlja samega. V čas med prehodom iz bronaste v železno dobo in sicer na kraj te dobe sodi grob z antenskim mečem in Podzemlja. Po tem času pa se začenja halštatska doba na slovenskem ozemlju, z izkoriščanjem železne rude, porastom trgovine itd. Kučar pri Podzemlju pa ne preneha živeti s koncem prehoda v železno dobo, ampak zivi dalje in predstavlja važno ilirsko postojanko v Beli krajini, ki prav nič ne zaostaja za klasičnimi dolensjkimi železnodobnimi najdišči. Poleg tega imamo v Beli krajini še vrsto najdišč iz tega časa, le da nobeno od njih ni strokovno raziskano. V času ko po zaslugi antičnih piscev že poznamo prva imena plemen; živečih na našem ozemlju, žive v Beli krajini Japodi, kot nam o tem govori najvažnejše latenodobno najdišče Vinica. Gorjanci v starejši železni dobi niso predstavljali bistvene meje med plemeni, ki so živela v dolinah rek Krke, Save in v Beli krajini. Tem bolj izrazito mejo predstavljajo sedaj, to vidimo iz dejstva, da je Vinica sedaj mnogo bližja Prozoru, Jezerinam itd. ter da je tako Bela krajina v celoti pripadala Japodom. Prebivalci tega ozemlja so mirno živeli vse do časa ko so Rimljani začeli uveljavljati ekspanzijsko politiko. Japodsko ozemlje je ležalo na strateško važnem prostoru. Odras tega dogajanja je bogat sistem utrd. Kljub temu so Rimljani leta 35 p. n. e. pod Avgustom v celoti podjarmili Japode in Bela krajina je prišla v sklop rimske državne organizacije. Najprej je pripadala provinci Iliricum, nato pa v Panonio Si-

perior. Bela krajina pod Rimljani je skoro neraziskana, niti toliko ne vemo ali je spadala v območje Neviodunuma ali Siscije. Čeprav je bilo to ozemlje že zaradi svoje lege pomembno, se nam ni nič ohranilo iz časa preseljevanja narodov, razen ledvičastih spon z Gorjancev, ki pričajo, da je bilo tudi to ozemlje vključeno v vihar preseljevanja. To ozemlje so naselili Slovani prav tako intenzivno kot nekoč Iliri. O zgodnejši slovanski naselitvi nam pričajo najdbe iz Črnomlja, ki se kulturno vežejo s kôlaško grupo.

Pričujoči »Vodnik« nam predstavlja tri arheološke zbirke v treh muzejih — v Dolenjskem muzeju v Novem mestu, Posavskem muzeju v Brežicah in Belokranjskem muzeju v Metliki. Na isti način so nam predočena tudi tri arheološka področja. Po svojem geografskem položaju avtor prva dva to sta Dolenjsko in Posavsko področje obravnava skupaj kot celoto. To potrebo mu je narekoval material, ki je na prvih dveh predelih skoraj identičen in mu ne izpreminja celotne ekonomske, socialne in politične slike skozi vso predzgodovino in čas okupacije Rima na naših tleh. Vendar pa se mi zdi oddelitev tretjega Belokranjskega področja tako strogo kot jo avtor postavlja malo neopravičena. Priznati moramo, da je Bela krajina nudila do danes arheološko nekoliko drugačno sliko kot sta jo Dolenjska in Posavje. Toda ta pojav je bolj oprijemljiv za pozni halštatt in laten. Za zgodnejša obdobja pa ta stroga delitev le ni tako otipljiva in opravičena, tem bolj ker belokranjsko področje ni tako raziskano kot sta to prva dva. Avtor to celo na več mestih poudarja in se naslanja na Pečnikove nestrokovne podatke, kajti česa drugega res ni narejenega na tem področju. Dejstvo je, da je avtorja pripeljal do teh zaključkov celoten način poljudno-znanstvenega pisanja, kar je hvale vredno, saj smo tako dobili opisano vso našo jugovzhodno ožjo domovino v jeziku, ki je dostopen širokemu krogu ljubiteljev naše preteklosti, ne pa delo, ki je dostopno samo peščici strokovnjakov. Za tako pisanje je bilo le treba preskočiti marsikakšno nejasnost in temo v arheologiji in priti do včasih zelo tveganih zaključkov, kar avtor sam v uvodu dovolj temeljito poudarja. Kljub temu pa se mi zdi taka stroga delitev neutemeljena, kajti s tem navaja nepoznavalca v še strožjo delitev. Pisec dela je naredil našemu ljudstvu kljub vsemu brez dvoma veliko uslugo že s tem, da mu je približal našo z materialom in viri potrjeno preteklost, poleg tega pa vložil v delo ne malo razgibanosti in celo humorja s samim načinom pisanja. Prezreti pa zopet ne smemo pri tem nekaj pomanjkljivosti in napak, ki so se vrinile delno tudi zaradi takih tveganih zaključkov. Drugih podrobnosti tukaj nočem navajati, da ne ponavljam že ugotovitev drugih (Naši razgledi, I. VI. št. 12, Ljubljana, 22. VI. 1957, str. 282). Izostalo bi lahko tudi često ponavljanje nekaterih dejstev, ki so celo 2 krat ali 3 krat napisana skozi vse delo. Brez dvoma, da delo ne bi zgubilo na svoji vrednosti, če bi včasih kaj sličnega odpadlo. Omembe vreden je tudi večkrat pravilen in povdarjanja vreden poziv in opomin našemu ljudstvu, da slučajne najdbe pri raznih delih takoj in po najbližji poti javi najbližjemu strokovnjaku ali muzeju. Marsikatera škoda in včasih popolno uničenje najdb bi s tem izostalo, če bi bili ljudje natančneje poučeni o vrednosti takih stvari. S tem je storil avtor tudi arheologiji in ljudstvu veliko uslugo. Takih pedagoških prijemov danes le še preveč pogrešamo.

Kakor omenjeno obravnava S. Gabrovec v prvih dveh poglavjih predzgodovino Dolenjske in Posavja ter isti področji pod Rimljani. Nato sledita dva odstavka kot vodiča po zbirkah Dolenjskega in Posavskega muzeja. Pri teh dveh odstavkih bi želela pripomniti, da bi bilo dobro, da bi avtor ta tekst opremil z ustreznimi navajanji slik in risb, ki bi se nanašale na ob koncu priloženo slikovno gradivo. Isto pomanjkljivost čutim tudi za zadnje poglavje »Vodnik po Belokranjskem muzeju«. Ker lahko to knjižico uporabi čitatelj za prijetno in ne dolgočasno branje tudi izven muzeja, bi bilo tako uvajanje slikovnega gradiva v tekst še tem bolj nujno, kajti nepoznavalec bi se s predstavo arheoloških predmetov tako tudi bližje seznanil. Tako mu pa vsi trije vodniki več ali manj lahko služijo samo v zbirkah navedenih treh muzejev.

V svojem prikazu sem hotela povdariti le nekaj opažanj kot majhne pomanjkljivosti, predvsem pa pedagoško delo, ki ga je avtor v tem delu temeljito načel.

Tatjana Bregant